

Λάγνα Ανατολή και Κρίση

25 Φεβρουαρίου 2014

Η ρομαντική ανάγνωση του «Λεβάντε» στη λογοτεχνία, τη μουσική και την πολιτική σκέψη έχει βαθιές ρίζες. Ο εκρομαντισμός της Ανατολής λειτούργησε ως ισχυρότατο άλλοθι της Δύσης για βάναυση αποικιακή συμπεριφορά απέναντι στους λαούς της. Ήταν η άλλη όψη του νομίσματος της παρουσίασης του «Ανατολίτη» ως αιμοσταγούς κτήνους που μόνο η πυγμή των σταυροφόρων, η Λεγεώνα των Ξένων ή οι πύραυλοι Πέρσιγκ της Αμερικανικής Αεροπορίας τού άξιζαν.

Καθώς ο πολιτισμός της Βαγδάτης, οι αραβικές μεταφράσεις των αρχαίων Ελλήνων (που οι Δυτικοί είχαν καταδικάσει στο σκοτάδι του Μεσαίωνα), η εξαίσια μουσική των ανακτόρων των χαλιφάτων κ.ο.κ. δεν συμφωνούσαν με αυτή την απεικόνιση της Ανατολής ως σφηκοφωλιάς δολοφόνων, εφευρέθηκε ο οριενταλισμός, τον οποίο πρώτος ανέλυσε, με περισσή οξυδέρκεια, ο Έντουαρντ Σαίντ. Το επιχείρημα του Σαίντ ήταν ότι οι ρομαντικές περιγραφές που παρουσίαζαν στο δυτικό φαντασιακό την Ανατολή ως τόπο μαγικό, λάγνο, ονειρεμένο, θηλυκό, άστατο, ποιητικό, ανορθολογικό, συναισθηματικό κ.λπ. ήταν άκρως φορτισμένες πολιτικά και πολιτιστικά. Δημιουργούσαν στον νου των Δυτικών έναν τόπο ρομαντικά παρουσιασμένο, έτσι που η Δύση να αυτο-ορίζεται ως αυτό που δεν είναι η Ανατολή: ρεαλιστική, πεζή, ορθολογική, αρσενική, σταθερή, ψύχραιμη, ισχυρή. Κάπως έτσι οι Βρετανοί και Γάλλοι αποικιοκράτες δικαιολογούσαν στον εαυτό τους τη βάναυση συμπεριφορά απέναντι στους Ανατολίτες που υπέτασσαν με τη βία και, παράλληλα, τη σαγήνη που ένιωθαν για τον πολιτισμό που υποδούλωναν. Και τα δύο, βία και σαγήνη, ενέπιπταν στον οριενταλιστικό ορισμό των χαρακτηριστικών του Λεβάντε. Κάπως έτσι μπορούσαν να χαίρονται τη μαγεία της μουσικής, τις μυρωδιές του παζαριού και την ποιότητα της ανατολίτικης λογοτεχνίας (όσοι επιδίδονταν σε σοβαρή μελέτη της), την ίδια ώρα που δικαιολογούσαν τις σφαγές των ντόπιων από αρματωμένους Δυτικούς στρατιώτες, οι οποίοι ούτε καν ήξεραν τι έκαναν όταν τράβαγαν τη σκανδάλη.

Για να καταφέρει ο οριενταλισμός, όμως, να λειτουργήσει ως θεμέλιο της αποικιοκρατίας, χρειαζόταν ακόμα δύο μαγικά συστατικά. Το πρώτο ήταν η γενίκευση. Δηλαδή, οι Ανατολίτες έπρεπε να χαρακτηριστούν όλοι λάγνοι, όλοι ποιητές, όλοι ανορθολογικοί. Έπρεπε οι δικές τους εξηγήσεις τού τι συνέβαινε να έχουν μόνο συναισθηματικό βάρος, ποτέ σοβαρό αναλυτικό περιεχόμενο. Μόνο έτσι μπορούσαν οι Δυτικοί να πυροβολούν ανθρώπινες μάζες που ζητούσαν ανεξαρτησία, μένοντας κρυμμένοι πίσω από την «εξήγηση» ότι οι μάζες δρούσαν συναισθηματικά κόντρα στα ίδια τους τα συμφέροντα. Μπορεί να δάκρυζαν οι πιο ευαίσθητοι Δυτικοί διαβάζοντας

τα ποιήματα των κατατροπωμένων, όμως στο αναλυτικό επίπεδο δεν επέτρεπαν στον εαυτό τους να σκεφτούν καν ότι ο Ανατολίτης μπορεί να είχε κάτι ενδιαφέρον να πει για την πολιτική κατάσταση που τον αφορούσε.

Το δεύτερο που χρειαζόταν ο οριενταλισμός, πέραν της γενίκευσης, ήταν η εσωτερίκευσή του εκ μέρους των τοπικών προυχόντων. Για να το πω απλά, οι τοπικές ελίτ, οι Ανατολίτες στους οποίους οι Δυτικοί αποικιοκράτες επέτρεπαν να δεσπόζουν στις κοινωνίες τους, εσωτερίκευαν τον εκρομαντισμό τους, αποδέχονταν (και μάλιστα ενίσχυαν) την απεικόνιση των λαών τους (και των εαυτών τους) ως λάγνων, ανορθολογικών, συναισθηματικών κ.λπ. Με αυτό τον τρόπο, τόσο οι Δυτικοί αποικιοκράτες όσο και οι ντόπιοι άρχοντες επέκτειναν την εξουσία τους επί των μαζών. Με αντάλλαγμα το δικαίωμα να διαφεντεύουν τους υπηκόους τους εκ μέρους των Δυτικών, οι προύχοντες ενστερνίζονταν το δόγμα πως οι Ανατολίτες είτε δεν είχαν τη δυνατότητα να εκφέρουν αναλυτικό λόγο, είτε έπρεπε να παπαγαλίζουν τις δυτικές (οριενταλιστικές) αναλύσεις για τον εαυτό τους.

Το κακό είναι ότι, αν έχω δίκιο, τα πιο πάνω δεν αποτελούν κάποια εθνογραφική ή ιστορική υπόθεση εργασίας ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος. Αποτελούν καταγραφή μιας διαδικασίας που αφορά εμάς σήμερα! Σήμερα, σύγχρονοι, ακούσιοι, Δυτικοί νεο-οριενταλιστές επενδύουν με άκρατο ρομαντισμό τις δυστυχίες που εξελίσσονται στη χώρα μας (από την ανεργία των νέων έως τους θανάτους από αναθυμιάσεις ή αυτοκτονίες) την ώρα που, χωρίς να το θέλουν ίσως, στερούν από τους Έλληνες την ευκαιρία να παρουσιάσουν τη δική τους ανάλυση των λόγων και των αιτίων (όταν αυτή η ανάλυση συγκρούεται με την κατεστημένη δυτική ανάλυση για την ελληνική κατάρρευση).

Τα παραδείγματα άπειρα. Θα αναφέρω δύο. Το πρώτο είναι εμπειρικό και βασίζεται στην παρατήρηση δεκάδων εκπομπών, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών, εκτός Ελλάδας για την Ελλάδα, όπου οι προσκεκλημένοι είναι δύο ειδών: (α) Έλληνες που καλούνται να πουν τον πόνο τους όσο πιο ποιητικά και συναισθηματικά γίνεται και (β) ξένοι σχολιαστές που παρουσιάζουν τη θεωρία τους για το τι συνέβη στην Ελλάδα. Ο νεο-οριενταλισμός στο μεγαλείο του: ο Ανατολίτης εκφράζει συναισθηματικά το ντέρτι του, ενώ ο Δυτικός ορθολογιστής αναλύει «επιστημονικά» τους λόγους που ο Ανατολίτης «πονά».

Το δεύτερο παράδειγμα αφορά προσωπική εμπειρία συζήτησης στην «Εσπερία», όπου συζητούνταν συγκεκριμένη πρόταση για το πώς θα έπρεπε να παρέμβουν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας στην τραπεζική κρίση της περιφέρειας. Η

συζήτηση κατέληξε σε ομόφωνη συμφωνία να προωθηθεί η πρόταση αυτή στα κέντρα εξουσίας της Ε.Ε. Και τότε ακούστηκε να μας λέει ένας πολύ καλός συνάδελφος, που ήθελε πραγματικά να βοηθήσει, το εξής: «Προσέξτε να βρείτε κάποιον με γερμανική προφορά που θα παρουσιάσει αυτή την ιδέα μας στο Βερολίνο. Ούτε κατά διάνοια μεσογειακή!».

Άλλο παράδειγμα δυτικής έκφρασης του νεο-οριενταλισμού εντός της, υποτιθέμενης, Ενωμένης Ευρώπης – το οποίο καταδεικνύει την αρχή της γενίκευσης (δηλαδή, του πως θεωρείται δεδομένο ότι η μεσογειακή προφορά θα συνυφανθεί με τον ανορθολογισμό που διέπει όσους την έχουν). Βέβαια, ο νεο-οριενταλισμός δεν θα «περπατούσε», αν δεν θεμελιωνόταν και στην εσωτερικοποίησή του εκ μέρους των τοπικών προυχόντων. Δεν χρειάζεται να πάτε μακριά. Κοιτάξτε γύρω σας. Τον κυβερνητικό εκπρόσωπο, τους εκπροσώπους των τραπεζιτών μας, τη διοίκηση της Τράπεζας της Ελλάδος... Όλοι τους, με μια φωνή, χαρακτηρίζουν οποιαδήποτε ανάλυση συγκρούεται με την ανάλυση της επίσημης Δύσης ως... ανορθολογική, διεφθαρμένη, συναισθηματική, λάγνα, ανατολίτικη.

Έτσι, ο νεο-οριενταλισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης λειτουργεί ως βασικός εχθρός της ευρωπαϊκής ισηγορίας. Η ιδέα ότι νέες προτάσεις για την επίλυση της ευρωπαϊκής κρίσης δεν μπορούν ούτε κατά διάνοια να προέλθουν από την περιφέρεια (και ιδίως από ελληνικά χείλη) αποτελούν την άλλη όψη του νομίσματος που απεικονίζει με άκρατο ρομαντισμό τα βάσανα, το συναίσθημά, την λάγνα φύση του λαού μας. Ο εκρομαντισμός της ανεργίας, της επελαύνουσας πείνας και της καλπάζουσας μετανάστευσης στις χώρες μας λειτουργεί νομιμοποιητικά υπέρ νεο-αποικιακών πρακτικών (τύπου Τρόικας) που ενδυναμώνουν τον ελεγειακά αποδιδόμενο πόνο των λαών μας. Το χείριστο, βέβαια, όλων είναι ο ενθουσιασμός με τον οποίο οι τοπικές «ελίτ» εσωτερικεύουν τον εκρομαντισμό του πόνου με στόχο την επέκταση της όλο και πιο ασθενικής εξουσίας τους.